

Uzvedības traucējumi: agrīnā intervence.

Marija Pavļukoviča, RSU MF 6. gads
Mentore: Dr. Karina Beinerte

DR
S
R

Uzvedības traucējumi

Uzvedības traucējumi ir psihiski traucējumi, kas izpaužas kā agresīva, antisociāla vai impulsīva uzvedība, kas ir daudz izteiktāka nekā citiem vienaudžiem.

Bērni ar uzvedības traucējumiem:

- Regulāri pārkāpj noteikumus,
- Izrāda agresiju pret citiem,
- Neizrāda nožēlu vai vainas sajūtu,
- Neievēro autoritātes,
- Bieži iesaistās konfliktos.

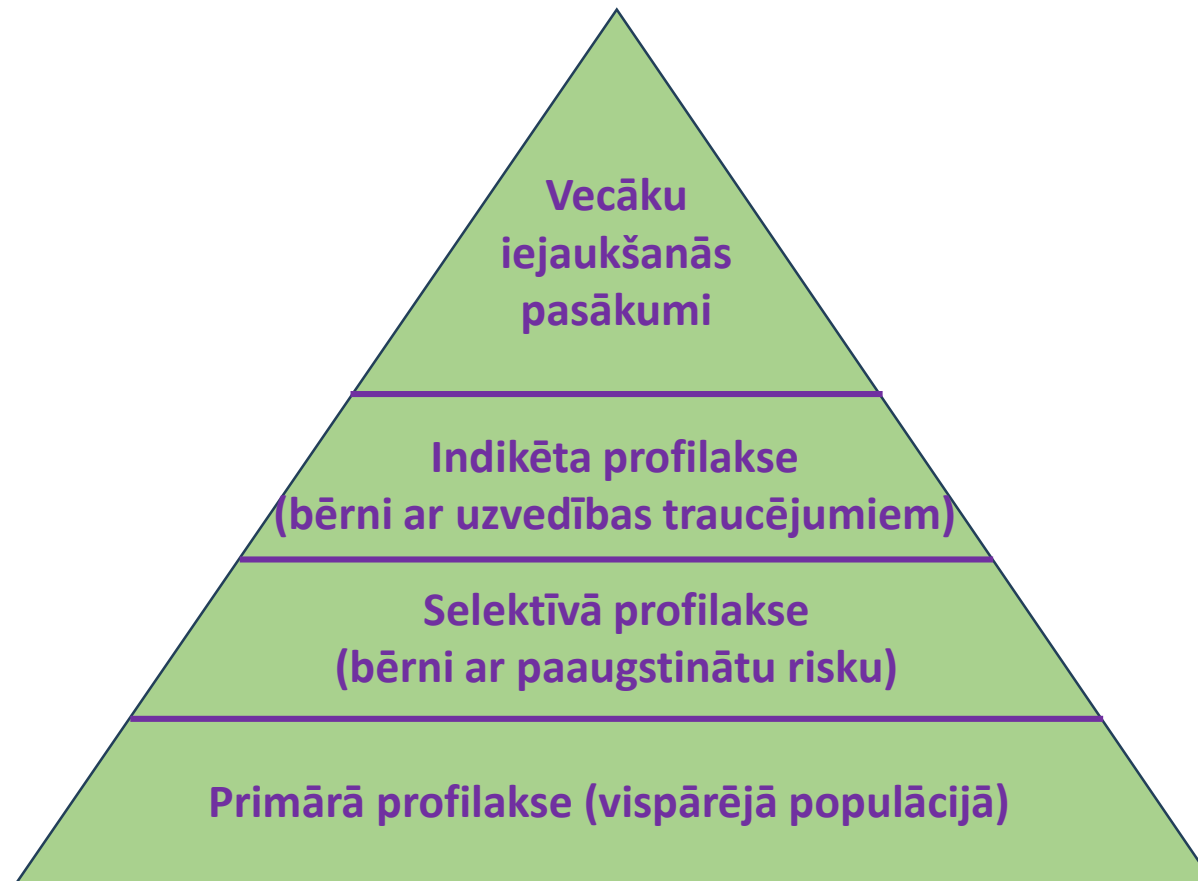

Uzvedības traucējumi neattīstās nejauši – tos ietekmē dažādi faktori.

- **Ģimenes faktori** – ja bērns aug vidē, kur ir konflikti, emocionāla vai fiziska vardarbība, trūkst vecāku uzmanības.
- **Sociālie faktori** – ja bērns ir pakļauts sliktai vienaudžu ietekmei vai dzīvo vidē, kurā bieži notiek noziedzīgas darbības.
- **Bioloģiskie faktori** – smadzeņu darbības traucējumi zonās, kas kontrolē emocijas un impulsus, var palielināt risku attīstīt agresīvu uzvedību.

Intervences stratēģijas

Intervences veidi

Universālā prevence ietver stratēģijas, kuras var piedāvāt visai populācijai, pamatojoties uz pierādījumiem, ka tās, visticamāk, sniegs kādu labumu visiem (samazinot traucējumu varbūtību), un šis labums acīmredzami atsver izmaksas un negatīvo seku riskus.

Selektīvā prevence attiecas uz stratēģijām, kas mērķētas uz apakšpopulācijām, kas identificētas kā paaugstināta riska grupas attiecībā uz traucējumiem.

Indikēta prevence (indicated) ietver stratēģijas, kas mērķētas uz indivīdiem, kuri ir identificēti (vai individuāli pārbaudīti) kā paaugstināta uzņēmība pret traucējumiem, pamatojoties uz kādu individuālu novērtējumu, bet kuri pašlaik ir asimptomātiski.

Psihosociālās iejaukšanās (Pirmās izvēles)

- **Visefektīvākā pieeja** – koncentrējas uz **uzvedības terapiju** un **ģimenes intervencēm**.
- **Mērķis** → mazināt agresiju, emocionālo disregulāciju un sociālās grūtības.
- Samazina vienlaicīgu psihisko traucējumu risku un nākotnē iespējamu noziedzīgu uzvedību.

Vecāku apmācības programmas (agrā un vidējā bērnība)

- Vecāku menedžmenta apmācība
- Triple P programma (Positive Parenting Programme)
- Incredible Years programma
- Galvenās vecāku apmācības metodes:
 - **Siltums un emocionāls atbalsts** bērnam, lai samazinātu bezemocionālo (Callous Unemotional) iezīmju attīstību.
 - **Pozitīvas uzvedības pastiprināšana**, nevis sodīšana.
 - **Konsekventu robežu noteikšana** un skaidru uzvedības noteikumu ievērošana.
 - **Problēmu risināšanas prasmju attīstīšana** bērniem.

Uzvedības terapija

- Palīdz bērniem labāk saprast un kontrolēt savas emocijas un uzvedību.

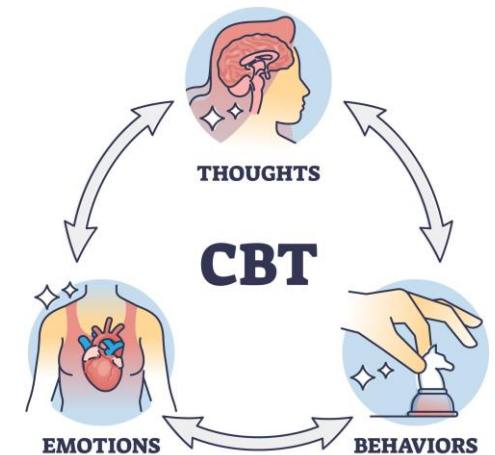
- Galvenās terapijas metodes:

- Kognitīvi uzvedības terapija (CBT): Māca bērniem **impulsu kontroli** un palīdz **samazināt agresiju**.

- Problēmu risināšanas prasmju apmācība (PSST): Palīdz bērniem **apdomāt sekas pirms rīkoties** un efektīvāk risināt konfliktus.

- Sociālo prasmju apmācība: Veicina **komunikāciju un attiecību veidošanu** ar vienaudžiem.

- Emocionālās regulācijas treniņš: Māca bērniem pārvaldīt **dusmas, vilšanos un stresu**.

Multisistēmiska terapija (Smagiem gadījumiem)

- Intensīva mājas terapija, kas strādā ar ģimeni, skolu, vienaudžiem un kopienu.
- Speciālistu komanda (terapeiti, sociālie darbinieki) palīdz bērnam un viņa ģimenei.
- Ļoti efektīva metode smagos gadījumos, samazinot noziegumu un agresijas risku.

Mērķi:

Uzlabot ģimenes dinamiku un vecāku prasmes.
Samazināt negatīvo vienaudžu ietekmi.
Veicināt labāku skolas apmeklējumu un sekmes.

Funkcionālā ģimenes terapija

- **Īslaicīga terapija** (3-6 mēneši), kas koncentrējas uz **ģimenes attiecību uzlabošanu**.
- Palīdz **mainīt negatīvos komunikācijas modeļus** ģimenē.
- Uzlabo **problēmu risināšanas prasmes un konfliktu pārvaldību**.
- Samazina **agresīvu uzvedību un stiprina ģimenes saites**.

Family Therapy

Skolu programmas bērniem ar UT

Galvenās iejaukšanās metodes:

- Sociālo un emocionālo prasmju mācīšana.
- Bullinga un agresijas mazināšanas programmas.
- Pozitīvas skolas vides veidošana un uzvedības menedžments.

Efektīvas programmas:

- **Second Step Program:** Attīsta skolēnu emocionālo inteligenci.
- **Good Behavior Game:** Mācību aktivitāte, kas balstīta uz pozitīvu uzvedības pastiprināšanu.

Tiesu sistēmas un sabiedriskās iejaukšanās

- Daudzi bērni ar UT **nonāk** nepilngadīgo tiesu sistēmā.

- Neefektīvi risinājumi:**

- Audzināšanas nometnes (“boot camps”) un soda programmas **var pasliktināt** uzvedību.

- Efektīvākas alternatīvas:

- Audžuģimenes programma (Treatment Foster Care – TFC):
Nodrošina bērnam stabilu vidi.
- Rehabilitācijas programmas: Māca dzīves prasmes, dusmu kontroli un konfliktu risināšanu.

Integrēta (multimodāla) ārstēšana (Labākā prakse)

- Visefektīvākā ārstēšana **apvieno vairākas metodes.**
- Piemērs multimodālai programmai:
- **Vecāku apmācība** (Triple P vai PMT) – uzlabo ģimenes vidi.
- **CBT vai sociālo prasmju treniņš** – uzlabo emocionālo regulāciju.
- **Skolu programmas** – palīdz uzvedības un mācību jomā.
- **Kopienas atbalsts** – novērš nonākšanu noziedzīgā vidē.

Galvenās atziņas

- Agrīna diagnostika un iejaukšanās ir būtiska.
- Vecāku apmācības programmas ir visefektīvākā pirmās izvēles ārstēšana.
- Dažādu terapiju kombinācija dod labākos rezultātus.
- Sodīšana un nepārdomāta ievietošana nepilngadīgo iestādēs var pasliktināt situāciju.
- Medikamenti jāizmanto tikai smagos gadījumos un kā papildinājums terapijai.

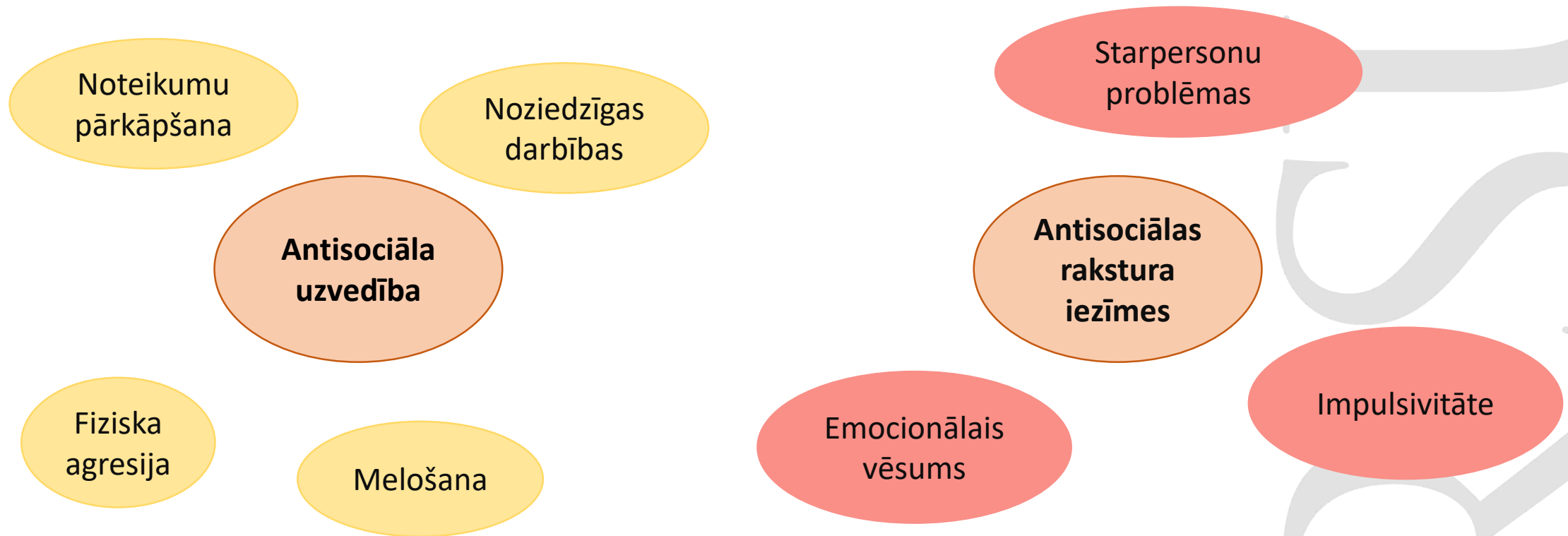
Riski tālākā dzīvē

Asociāla personība Galvenās iezīmes:

- **Jutīguma trūkums** – apzinātas izpratnes un rūpju trūkums par citu vajadzībām.
- **Tiesību pārkāpšana** – citas personas pamattiesību pārkāpšana.
- **Savainošana** – apzināti agresīva uzvedība ar mērķi nodarīt kaitējumu.

Antisociāla personība ir **novājinoša pašam indivīdam** un **traucējoša sabiedrībai**.

Izaicinājumi

- Diagnosticē smagākajos gadījumos.
- Sastopams 3–5% pieaugušo.
- Grūti ārstēt.
- Šādi indivīdi bieži rada sabiedrībai nopietnas problēmas, jo:
 - Izdara vardarbīgus noziegumus.
 - Neievēro sociālās normas.
 - Nereti ir recidīvisti.

A dense field of tulips in various colors including yellow, pink, red, and purple. The flowers are in full bloom, and the background is a soft-focus field of more tulips.

Paldies par uzmanību!